

Tákos, református templom

Tákos a Beregi-Tiszaháton fekvő aprófalvak egyike. Neve puszta személynévből keletkezett magyar névadással.¹ A falu neve viszonylag későn, 1321-ben szerepel először írott forrásban, amikor egy per kapcsán említik: Kaplony nembeli Tákos Sándor faluja, melyet 1321-ben Balogsemjén nembeli Ubul fia Mihály elpusztított 100 márka kárt okozva. 1327-ben és 1329-ben birtokosa tanúként is szerepelt.² A Tákosi családot a XIV. század közepén már okiratban is feltüntetik. 1357-ben Tákosi Sámson fia Jakab és Sándor fia Gergely királyi emberekként működtek. Ez a Sándor és később fia, Gergely már Tákosinak nevezte magát.³ 1369-ben Tákosi Sándor fia Gergely, 1384-ben pedig Tákosi Sándor másik fia, László pereli Bagi Manhard fiait, Jakabot és Miklóst amiatt, hogy egyik jobbágyukat megölték, a tákosi és ugornyai marhájukat és lovaikat erőszakosan elvették.⁴

A tákosi középkori egyház története nem ismert. Telekessy István egri püspök Kolonics Lipót esztergomi érseknek írt levelében említi először 1700. február 18-án a régi templomot: *Calvinistae Possident templum*, majd 1733-ban két iratban is előfordul, hogy a településnek *szűkös, fából készült, zsindeellyel fedett imaháza van*.⁵ Nagy valószínűséggel ugyanazon a helyen állt, mint a mostani templom. Ezt a tényt támasztja alá, hogy a mai torony még annak fennállása idején, 1757-ben megépült,⁶ a templomnak pedig ott kellett lennie, ahol a torony van.⁷

A mai templom első, keleti része 1766-ban épült, erre utal a szószéken, és a kazettás mennyezet egyik tábláján

található felirat: *Tiszteletes B. K. Nagy János Uram Prédikátorságában Építetett 1766. d. 30. Juny*, illetve: *ÉN ASZTALOS LÁNDOR FERENCZ CSINALTAM JÓ ISTENE[M] SEGeDelme Által. 1766. D. 30. Juny Barát Miháj gyházfiségában*.⁸ Ez a templom a mai templomnál kisebb és rövidebb volt. A templomba belépve jól látható az a talpgerenda, ameddig az eredeti templom tartott.

1784-ben nyugat felé bővítették a templomot. A bejárat előtti előcsarnok is ekkor épülhetett (1. kép). Erről tudósít a templomban található festett deszkamennyezet egyik táblája, amelynek felirata: *AZ TÁKOSY NEMES REFORMÁTA SZENT EKLÉSIA: ÉPÍTETTE Eggyenlő AKARATBUL EZ KÖZÖNSÉGES EKLÉSIA PÉNZÉBÜL ISTEN Segedelme Által – AO. 1784*.⁹ A bővítéssel a torony és a templom egészen közel került egymáshoz. A fiatalok vagy legények karzata a templom nyugati végében lett kialakítva, és feltehetően az 1784. évi bővítéssel egy időben vagy az után készült. A karzat festett mellvédjének és deszkamennyezetének jellege, ornamentikája és kvalitása egyaránt eltér az eredeti templomtérben lévő kazettákétól és berendezési tárgyakétól. Az 1782–1785 között készült katonai leírás szerint: *Habár a templom kőből épült, de nagyon kicsi, és jelentéktelen*.¹⁰ Az 1808/1809. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv leírása szerint: *A Templom vagyon fából: melynek napnyugoti része igen régen építetett, és ideje nem bizonyos. Napkeleti része ki toldván ugyan fából renováltatott 1766dik eszetndőben*.¹¹

1931-ben Csatóry Dezső jelentésében ekképpen írt a templom szerkezeti felépítéséről: *A templom a toronytól külön álló favázzal bíró ún. >patics-falú< építmény. A falak alapját 40–45 cm átmérőjű, malomköveken nyugvó fagerendák képezik, ezekbe vannak bevésve két-két méter távolságban a falazat faoszlopai, melyek X alakú keresztkötsékekkel s feléjük rávéssett gerendával vannak megszilárdítva. A keresztkötsékekre szegezett fa lécek sárral, mészhabarccsal vannak vakolva. Ezen összeomláshoz közel álló építmény egyedüli értéke a templom mennyezete. A temploma felépítéskor a falu közepén volt, a mai falunak majdnem a legvégén van*.¹² A leírtakat annyival kell kiegészíteni, hogy a faléceket eredetileg vesszővel fonták be, és pelyvás sárral tapasztották.



1. A templom délkeletről

1961-től megindult a templom helyreállítása, restaurálása.¹³ Kibontották a falakat, kijavították az elkorhadt talpgerendákat, a sérült faszervezeteket, és konzerválták a faanyagokat. Elkészítették a vesszőfonatokat, és a falakat pelyvás sárból visszatapasztották. A talpgerendák alatt lévő, eredeti kőalapokat – az árvíz elleni védelem céljából – nem látható, beton sávalapokra cserélték. A tetőszerkezet új, deszkára szegezett zsindefedést kapott. Az árvíz által felborított, 1948-ban lebontott fatornyot, az eredeti szerkezeti elemek felhasználásával és kiegészítésével, visszaépítették. Restaurálták a templom deszkamennyezetét és a teljes berendezését, a szószéket, a kegyúri padot, az Úr asztalát, valamint a női és férfi padosokat. Ez a nagy szakmai hozzáértést igénylő munka – kisebb-nagyobb szünetekkel – 1986-ig tartott.¹⁴

A teremtemplom jellegű épület keleti vége a nyolcszög három oldalával záródik. Déli és keleti homlokzatán öt kisméretű, egyenes záródású ablak van. A bejárat előtt fából készült, nyitott előcsarnok áll. A belső tér 5 × 15 m. Belmagassága alacsony, mennyezete szinte kézzel éríthető. A belső falak fehérre vannak meszelve, csak a tetőszerkezet ferde támaszai látszanak a mennyezet alatt.

A kazettás mennyezetet 58 festett tábla alkotja. Ebből az eredeti részen 32 kazetta található. Az itt lévő belső berendezés és a festett deszkamennyezet a népi építészet remeke, Asztalos Lándor Ferenc műve. Ezt a deszkamennyezet egyik tábláján olvashatjuk. A táblára felfestette munkaeszközét, a gyalut is. Minden kazettán más és más virágmotívum van, amelyek szépségükkel a templom fő ékességét adják. A fehérre alapozott táblákon megmaradt, grafitos alárajzolásai azt mutatják, hogy a színes festés közben a mester helyenként megváltoztatta az eredeti kompozíciót, ha úgy látta, hogy ezzel szebbé teszi a munkáját. Abban az időben a céhregula megkívánta, hogy a festőmesterek, vagyis az asztalos-festők minden kazettát más motívumokkal töltsenek ki.¹⁵

A hatszögletű szószék szintén Asztalos Lándor Ferenc munkája, amelynek négy, szívből vagy virágkelyhekből kinőtt, háromfelé ágazó virágmotívumokat ábrázoló, festett lapja van (2. kép). A szószékkoronán bibliai idézet olvasható. Ezt valószínűleg más mester készítette.

A nyugati karzat mellvédje tizenöt keskeny táblából áll, melyekre különböző virágmintákat festettek. A közsépső táblán az 1779 10 July felirat olvasható. A karzat feletti táblák festése alól áttetszik egy korábbi festés, ezek valószínűleg a régi fatemplom kazettái voltak, vagy egy másik templomból lettek áthozva. A legénykarzat festett deszkamennyezete szerényebb, kevésbé mozgalmas vonalvezetésű, mint Asztalos Lándor Ferenc munkája.

A szószékkal szemben lévő, később készült kegyúri pad hármastagolású mellvéddel, faragott fedőlappal és pártázattal készült. A Nemes Dancs család 1867-ben ké-



2. A szószék és a szószékkorona

szíttette a saját részére. Előlapja, a templom többi festett felületével harmonikus egységet alkotva, virágmintákkal van tele. A pad előlapján lévő három mezőben egyforma motívumok láthatók.

A fényképeket Mudrák Attila készítette.

JEGYZETEK:

- ¹ KISS 1988 II.: 609.
- ² KÁLLAY LEV. I. 36.: No 116.; GYÖRFFY 1963. 549.; MMT X.: I.: 336.
- ³ MMT X.: I.: 336.
- ⁴ LEHOCZKY 1881/1882. III.: 750–751.
- ⁵ DOMANOVSKY 1936. 100.; MMT X.: I.: 347.
- ⁶ Más források szerint a harangtorony építés ideje: 1767.
- ⁷ A mai templom a település legmagasabb pontján épült. Ésszerű okokból feltehető, hogy a régi templom is itt állhatott.
- ⁸ TOMBOR 1968. 198.
- ⁹ Uo., 198.
- ¹⁰ PÓK 1994. 50.
- ¹¹ REF. EGYH. JEGYZ. 2001. 144.
- ¹² Idézi: VÁRADY 1991. II.: 911.
- ¹³ SCHÖNERNÉ 1966. 177–180. – Bereg vármegye közigazgatási bizottsága már 1901-ben javasolta a MOB-nak a templom felvételét a fenntartandó műemlékek jegyzékébe. Forster Központ, Tudományos Irattár, MOB iratok, 1901/144.; GERCZE 1906. 192.
- ¹⁴ GILYÉN–MENDELE–TÓTH 1974. 172. – az eredeti harangtorony rekonstrukciójának indoklásáról; OLÁH 1985. 44–45.; OLÁH 1987. 71.; OLÁH 1988. 8–20.; VÁNDOR 1996. 89.; SISA 2001. 251–253.
- ¹⁵ TOMBOR 1968. 198–199.; GILYÉN–MENDELE–TÓTH 1974. 171–179.